

ЖАРКО М. ТРЕБЈЕШАНИН¹

ФАКУЛТЕТ САВРЕМЕНИХ УМЕТНОСТИ – БЕОГРАД

ХУГО КЛАЈН – ЈЕДАН ОД ПИОНИРА СОЦИЈАЛНЕ ПАТОЛОГИЈЕ У СРБИЈИ

САЖЕТАК. Различити абнормални друштвени феномени, као што су: алкохолизам, самоубиства, професионалне психосоматске болести, различити облици отуђења, поремећаји личности, као и масовне неурозе (етиологија, патогенеза, дијагноза, прогноза, терапија и превенција), били су проучавани у Србији и пре него што се конституисала *социјална патологија*² као посебна област проучавања, особена социолошка дисциплина и предмет на Одељењу за социологију. Многи од претходника, пионира, утемељивача и раних градитеља социјалне патологије код нас, као и њихови доприноси, данас су мало познати или готово непознати широј стручној јавности. Један од тих заслужних пионира свакако је и наш велики научник и културни стваралац Хуго Клајн, чији су радови из области *социјалне психијатрије* (данас је то *социологија менталних поремећаја*) везани за прву половину двадесетог века. Овај Клајнов приступ проблемима друштвене абнормалности, који је синтеза психоанализе и социјалне антропологије инспирисане фројдомарксизмом, наставиће касније да развијају на Одељењу за социологију проф. др Владимир Јаковљевић и проф. др Милан Поповић.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Хуго Клајн; психоанализа; социјална патологија; партизанска неуроza.

¹ zarko.trebjesanin13@gmail.com

Рад је примљен 25. маја 2019, а прихваћен за објављивање на састанку Редакције Зборника одржаном 14. јуна 2019.

² О појму социјалне патологије и различитим приступима у овој дисциплини уп. „Patologija, socijalna“, *Sociološki rečnik*, 2007).

Хуго Клајн (Вуковар, 1894 – Београд, 1981), по образовању лекар, психијатар и психоаналитичар, данас је познат превасходно као позоришни редитељ и легендарни професор Универзитета у Београду, који је предавао на Факултету драмских уметности (Вранић-Игњачевић, 2006). Али о њему као даровитом Фројдовом ученику и оригиналном настављачу, пиониру психоанализе и социјалне патологије код нас не уче студенти ни на Филозофском ни на Медицинском факултету, упркос најласкавијим оценама стручне јавности.³ Својим предавањима и студијама о психоанализи Клајн је магистралним путем увео психоанализу и социјално оријентисану психопатологију у Србију и то у једно мрачно доба несклоно скептичкој „јеврејској науци“, у време надирања малигне тоталитарне идеологије. Он је тада, тридесетих година XX века, имао смелости да брани психоанализу од напада агресивне деснице, али и од оптужби догматске левице, а да притом остане и даље критички настројен према Фројдовим спекулацијама. Клајнова варијанта психоанализе била је од почетка социјално оријентисана, недогматска, критичка и теоријски добро фундирана.

По овим својим социјалнопсихолошким и еманципаторским идејама и луцидним увидима Хуго Клајн не заостаје за чувеним психоаналитичарима онога доба, као што су Вилхелм Рајх, Ерих Фром или Ото Фенихел. По својим реинтерпретацијама изворног Фројдовог учења као субверзивног, радикалног критичког спрам постојећег друштва и његовог морала и идеологије, Клајн је близак тезама које су у оквиру критичке теорије друштва развили тада (или чак касније) Адорно, Маркузе, Хоркхајмер и други. У својој бриљантној студији *О психоанализи* из 1937, Клајн је дао свој допринос недогматском фројдомарксизму, укључујући се, поводом Рајховог провокативног списа *Дијалектички материјализам и психоанализа* (Рајх, 1934), у једну од најзначајнијих оновремених теоријских расправа о друштвеној улози психоанализе, о начелној могућности спајања Фројдове и Марксове теорије, која се водила у светским и нашим интелектуалним круговима тог доба међу аналитичарима, филозофима и другим интелек-

³ По мишљењу меродавних зналаца Клајн је: „југословенски Фројд“ (Клајн, 1989), „наш најпоузданији и најбољи тумач Фројдовог дела“ (Требјешанин, 1974), који је толико задужио нашу психоанализу да се његово име „неће дуго отрти ни из сећања људи... нити из културне баштине овог народа“ (Јеротић, 1981). „Клајн је у Београду остао најсамосвојнији и најкомпетентнији заговорник и критичар психоанализе“ (Ковачевић, 1989).

туалцима.⁴ У односу на ставове наших и страних ондашњих ле-вичара, Хуго Клајн у овој расправи показује већу теоријску зре-лост и флексибилност, боље познавање Фројда и напасе недог-матску мисао, далеку од ортодоксно марксистичке.⁵ У том свом положају „критичке привржености Фројду“, Клајн је дуго био и остао усамљен.

Клајн, међутим, није само проницљиво разоткривао срж Фрој-дове теорије већ ју је и самосвојно развијао у књигама и студија-ма о васпитању, ратним неурозама Југословена и о драмској књижевности у светлости психоанализе. Својим оригиналним даљим развојем социјалне и либертерске димензије психоана-литичке теорије, Хуго Клајн је закорачио на европску и светску психоаналитичку сцену.

Својим анализама „абнормалностима нормалних“, изопаче-ног ауторитарног васпитања и образовања „поданичке лично-сти“, као и партизанске неурозе, Хуго Клајн, психијатар, психо-аналитичар и критички социјални аналитичар, утро је пут утемељењу социјалне патологије на нашим просторима (југо-словенским и српским) и истовремено је дао крупан допринос овој значајној области. Овде ћемо се пре свега позабавити њего-вим доприносом истраживању формирања покорне, ауторитар-не личности и проучавању психологије и психопатологије пар-тизанске неурозе са становишта социјалне патологије.

РЕПРЕСИВНО ДРУШТВО, ВАСПИТАЊЕ И ОБРАЗОВАЊЕ АУТОРИТАРНЕ ЛИЧНОСТИ

У то време (трећа и четврта деценија XX века), важан допринос развоју критичког приступа капиталистичком репресивном начину подизања деце и његовим погубним ефектима дали су чувени припадници франкфуртског круга Т. Адорно, М. Хоркхај-мер, Е. Фром, Х. Маркузе и други. Изузетна пажња ових психо-аналитички оријентисаних мислилаца и истраживача била је посвећена *ауторитарном васпитању* у малограђанској, хијерар-

⁴ То су били: Е. Фром, О. Фенихел, Волошинов /М. Бахтин/, И. Сапир, А. Цеса-рец, Бунић /С. Марковић/, К. Поповић итд.

⁵ У погледу могућности истраживања социјалних, социјалнопсихолошких и социјалнопатолошких феномена са становишта психоанализе, он даје ја-снији и прецизнији одговор него што су га дали Рајх и Фром у својој полеми-ци (Fromm, 1932; Reich, 1934).

хијски устројеној породици и образовању њему одговарајуће личности. У овом начину одгајања деце инсистира се на њиховој слепој послушности у односу на заповести строгог ауторитета (родитеља, васпитача, учитеља), који своју моћ темељи на немилосрдном физичком кажњавању. Резултат је *ауторитарни тип карактера*.

Појам ауторитарног карактера увео је Е. Фром (1936/1980). По њему, овај тип представља „људску основу“ нацизма у Немачкој, а ауторитарност је један од „механизма бекства“ у тоталитарном друштву (Фром, 1941/2016). Појединац који има ауторитарни, садомазохистички карактер презире немоћне, а некритички обожава сваку моћну власт, диви се великом вођи, коме је безрезервно одан, покоран и послушан јер жуди за заштитом.

Фромов савременик, Вилхелм Рајх је, такође, проучавао процес формирања *психичке личности* у доба успона фашизма у Немачкој, указујући да се капиталистичка идеологија репродукује преко патријархалне породице, као преко преносног зупчаника, у структури личности његових чланова (Reich, 1933/1981). У том процесу важну улогу има репресивно васпитање у *патријархалној породици* које строгим забранама сузбија *сексуални нагон* детета и грубо спречава његове манифестације. Дечак се под притиском идентификује са кажњавајућим моћним оцем, што доцније постаје основа за идентификацију и послушност у односу према сваком друштвеном ауторитету (власт, вођа).

У исто време када су социјални аналитичари В. Рајх, В. Бернфелд и Е. Фром развијали ове своје тезе, код нас је Хуго Клајн (1939) промовисао своје становиште о пореклу и значају *комплекса кастрације*. У својој изазовној књизи *Васпитање са психичким медицинским и социјалним психологијом*, Клајн је проницљиво разоткрио негативне последице које на одраслу личност оставља ауторитарно, кастративно васпитање, у којем се суровим казнама немилосрдно сузбија испољавање сексуалног нагона код деце и тако се развијају страх и слепа послушност ауторитету. Деца се и безобзирно исмевају, понижавају, чиме се у њихову личност усађују осећања инфериорности, кривице и грешности. Таква деца, испуњена *осећањем кривице* услед потискивања агресивности према родитељима, када одрасту постају људи погодни за манипулацију од стране ауторитета. Они своју несвесну мржњу окрећу ка незаштићеним, маргиналним групама (националне и верске мањине, душевно болесни, неконвенционални и на страни појединци итд.). Производ кастративног, репресивног васпитања је *психичка лич-*

носћ. Њу чини синдром ових црта: подложност ауторитету, страхљивост, некритичност, безвољност, „морална исправност“, „савесност“. Тако, објашњава Клајн, под утицајем строгог васпитања настају „честити“ грађани, а заправо заплашене, послушне и покорне личности, људи „обрезана срца“.

Овако описан и протумачен тип поданичке личности свакако се не може сврстати у класичну патологију, јер то није психичка болест, коју одликују узнемиреност, патња, незадовољство сопственим стањем и тежња да се то стање поправи. Али овај тип личности с правом се може сврстати у социјалну патологију и означити као „друштвено структурирани дефект“. То је по Фрому посебан вид „осакаћености појединца“, који, мада подразумева озбиљан недостатак – губитак аутентичног идентитета, одсуство изворних људских вредности и спонтаности – „самој личности не представља проблем, пошто она овај дефект дели са већином чланова свог друштва, које такав тип личности не осуђује, него га чак и фаворизује“ (Fromm, 1953, стр. 519).

ТРАДИЦИЈА, ВОЈНА ХИЈЕРАРХИЈА И ПАРТИЗАНСКА НЕУРОЗА

Клајн је дао свој оригиналан допринос истраживању, теорији и психотерапији *рајних неуроза*⁶ бораца НОБ-а, које је лечио већ од новембра 1944. Пошто је током готово годину дана проучавао и аналитички лечио ову нову болест на узорку од 150 бораца и тако дошао до важних сазнања о природи и пореклу партизанске неурозе, Клајн је решио да резултате својих истраживања саопшти у посебној књизи. Он је у рукопису *Рајна неуроза Југословена* (1945) описао „партизанску неурозу“, која је била заправо особена врста хистериичке неурозе, до тада непознате. Својим проницљивим проучавањем наш психоаналитичар дрзнуо се да уђе у табуирану област и тако дирне у само осине гнездо. Усудио се да методом дубинске анализе продре у душу партизанских бораца, који су били недодирљиви „свети ратници“. Оновремена војна цензу-

⁶ Ратна неуроза, посебна врста *травмајске неурозе* изазвана ратом, одликује се симптомима као што су: анксиозност, безвољност, осећање исцрпљености. По завршетку Великог рата, Фројд и психоаналитичари добили су прилику да проучавају и лече хистериично-конверзивни облик ратне неурозе код аустроугарских војника, где је главни симптом био је дрхтање (руку, ногу или целог тела).

ра, међутим, није дозволила да се појави једно тако субверзивно дело које психоаналитички разматра „хистеричне“ неурозе партизана. Тако је овај рукопис стајао равно десет година у фиоци док најзад није био објављен.⁷

Циљ Клајнове студије био је да исцрпно и објективно опише једну нову врсту ратне неурозе која се није могла срести ни код Немаца, ни код савезничких војски, ни у Првом нити у Другом светском рату, а потом и да објасни настанак и смисао ове особене неурозе.

Клиничка слика партизанске неурозе испољава се у виду демонстрације ратне акције, као драматизација 'борбеног напада', јуриша. Та „чудна болест“ јавила се у пролеће 1943. године по завршетку Треће офанзиве на Козари. Борци, обузети овом болешћу, изненада су падали у неку врсту трансa, када су гестом и речју приказивали борбу с непријатељем, а притом су преживљавали интензивно сва она осећања која су у вези са стварном борбом.

Изненадном невољном нападу претходи стезање у грудима, смутња у глави и жмарци у рукама и ногама. До њега долази усред разговора, шетње, на јавном месту, на великом скупу људи. Тада болесник неочекивано легне и притом узвикне борбени поклич: „Јуриш! Напред, браћо пролетери!“, „Бомбе на бункер!“, „Удри издајника!“. Притом је врло узбуђен, очи су му затворене, дише убрзано, стеже песнице, прети рукама и удара ногама. Напад може трајати од неколико минута до неколико часова (Клајн, 1955, стр. 27–28). Крај напада, баш као и почетак, долази неочекивано. Неуротичар најпре протрља очи као после сна, још кратко полежи, а онда устане, очисти одело и настави да ради започету активност. По престанку напада, они се, по правилу, нису сећали ничег од оног што су говорили, чинили и преживљавали за време напада. Необичну, загонетну болест сами борци назвали су „борбеним нападима“, народ је прозвао „партизанском болешћу“, а оне који су патили од ње „јуришантима“.

Етиологија ове особене неурозе, *чиниоци* који су довели до партизанске неурозе, сматра Клајн, веома су комплексни: друштвени, историјски, културни, политички, социјалнопсихолошки и индивидуалнопсихолошки.

⁷ На инсистирање славног партизанског генерала и лекара Гојка Николиша, коначно је Клајнов рукопис публикован 1955. у издању Војно-санитетског завода.

У нашем народу је током НОБ-а поново оживела епска традиција, култ јунаштва и борбености, те је разумљиво да је доминантни симптом бораца-добровољаца (нису мобилисани) са ратничким особинама био тзв. борбени напад, демонстрација јуриша на мрског непријатеља (а не психогено дрхтање или анксиозност).

Спољашњи услови, дуго и исцрпљујуће партизанско ратовање са војно надмоћнијим непријатељем и несвесна жеља да се избегне хронично трауматско стање, с једне стране, и осећање оданости циљевима борбе, с друге, доводили су до унутрашњег сукоба. Снажан *конфликт* између несвесне тежње да се врате породици и мирном животу, с једне стране, и свесног осећања дужности и ратничке части, с друге, водио је до нарушавања психичке равнотеже.

Најзад, можда и пресудно, било је увођење официрских и под-официрских чинова и рангова у Народноослободилачкој војсци, односно стварање војничке хијерархије. Увођење чинова декретом од 1. маја 1943. године и установљавањем одликовања указом од 15. августа исте године, унело је завист и подстакло амбиције и тежње за признањем у партизанске редове, нарочито код оних нешколованих, младих и психички незрелих бораца.

Нимало случајно, баш тада се први пут појављују неуротични напади код „неправедно“ закинутих, фрустрираних бораца, који су остали без чинова и одликовања. Доживљај извесности победе код партизанских бораца, увођење официрских чинова и одликовања, дивљење цивилног становништва према ослободиоцима – све то довело је до попуштања дисциплине код бораца, као и до незасите тежње за истицањем, признањем и наградом од стране претпостављених и своје околине.

Хуго Клајн није само исцрпно и тачно описао настанак и симптоматологију ратне неурозе већ је и проницљиво разоткрио и њен скривени *смисао*. Циљ хистеричних напада „јуришанта“ јесте да на заобилазан начин прибави изгубљено поштовање од стране околине, као и осећање самопоштовања. Услед доживљаја неправде, који се јавља после неке казне или занемаривања, код незрелих честољубивих бораца јавља се потреба да се испољи бес и да се задобије заслужено признање. Оигравање храброг јуриша представља маскирано испољавање потиснутог и умереног непријатељства бораца према старешинама због неправедног ускраћивања признања. Анализирајући психолошке последице декретом уведених чинова, Клајн закључује:

„То је морало силно подстаћи амбицију, разбуктати честољубље, нарочито нешколованих сељака (а велика већина бораца били су сељаци без школе), који су имали ратничку традицију и дух, одгајан и одржаван јуначком народном песмом, али и у бившој Југославији нису могли да сањају да постану подофицири, а камоли официри“ (Клајн, 1955, стр. 50).

Пошто се мржња према претпостављенима не сме отворено исказати, она се делимично празни кроз 'борбени напад', који истовремено има и улогу да, у складу с епском традицијом и историјом, покаже њихове ратничке врлине, претрпљене жртве и заслуге. *Рајна неуроза њарџизана* очигледно је добрим делом укореењена у нашем националном карактеру, она је болесни изданак, карикатура славног динарског *каракџера*. Наиме, по Цвијићу доминантне црте динарског карактера су: *борбеносѝ и виолениносѝ*, „оџевиих људи“, који плану и насрну здог најмање увреде. Код тог типа је веома развијено „национално осећање, култ части и јунаштва, неговање војничке врлине“ (Цвијић, 1987, стр. 337–348). Клајн у тумачењу етнопсихолошке позадине „јуришаната“ алудира и на Дворниковићев опис „тамне стране“ нашег карактера, на особине као што су: *зависѝ, инаѝ, сујеѝа, болесна амбиција, освейољудивосѝ и часѝољудивосѝ* (Дворниковић, 1939/1990, стр. 804). Хистерички напад такође је и несвесна реакција на трауматичан прелазак са рата на рад, односно представља својеврсну одбрану од несналажења необразованих бораца у мирнодопским условима. Регресија у виду ратне неурозе штити их од осећања неуспеха на курсу, у цивилној служби или школи.

ВРЕДНОСТ И ЗНАЧАЈ КЛАЈНОВИХ ДОПРИНОСА СОЦИЈАЛНОЈ ПАТОЛОГИЈИ

Пре свега, Клајнова теорија порекла, механизма и социјалне функције угњетавања сексуалног нагона, његово учење о психолошком смислу симболичке претње кастрацијом и њеној функцији у образовању апатичне, покорне и некритичне личности, подложне погубном дејству ауторитарне идеологије, представља његов важан допринос пољу социјалне патологије. То је оно најбоље и највитаљније што је културалистички и критички оријентисана психоаналитичка социјална патологија баштинила од фројдомарксизма, којем је Клајн дао свој немали допринос. Клајново дубинско и социјалнопсихолошко проучавање настанка и

формирања ауторитарне личности у репресивној породичној атмосфери представља изврстан пример друштвене критике са становишта психолошке анализе „неуротичне личности нашег доба“ (попут чувених анализа Т. Адорна, Х. Маркузеа, Д. Ризмана, Е. Фрома и К. Леша).

Други Клајнов значајан допринос овој области социологије је студија *Рајна неуроза Јујословена*. Она је драгоцене већ по томе што представља непристрасан и зналачки сачињен документ о једној врсти ратне неурозе. Вредност и значај његове студије, међутим, није само историјска и документарна.

Она је посебно важна због тога што је то не само код нас већ и у свету ретка психоаналитичка студија посвећена једном особеном и мало познатом душевном поремећају бораца покрета отпора у Другом светском рату. Културна специфичност *рајне неурозе партизанских бораца* у Другом светском рату јесте *хисторични напад у којем се демонстрира борба, јуриш* за разлику од типичног *хисторичног дрхтања и неурозе страха* која је била доминантни облик психичког обољења међу припадницима савезничке војске у Другом светском рату. Није случајно што су југословенски ратници као карактеристичан облик неурозе „одабрали“ демонстрирање јуриша, фингирање борбе, а не психогено дрхтање. Код дрхтавица и анксиозних неуротичара (мобилисаних савезничких војника) постоји одвратност према војсци и војничком животу, док код наших људи задојених епском херојском традицијом, напротив, постоји култ ратника и љубав према војсци.

Клајнова студија ратне неурозе несумњиво је узорна и класична у свом домену. Она је теоријски значајна по својим луцидним тумачењима настанка, природе и функције ратне неурозе партизана.⁸ Хуго Клајн је критички разобличио не само социјалне услове настанка неурозе бораца (увођење чинова, рангова и одликовања) већ је имао смелости да осветли и оне субјективне, психолошке предиспозиције. Наш психоаналитичар имао је професионалне и грађанске куражи да победницима каже у лице још 1945, у време када су их сви са страхопоштовањем славили као надљуде, да је већина оболелих бораца (неколико хиљада) састављена од људи који су „честољубиви“, „егоцентрични“, „инфантилни“, „необразовани“, „заостали у умном развоју“! У оно вре-

⁸ Клајнова студија особене партизанске неурозе и данас изазива интересовање и наилази на реакције у научним и стручним круговима других земаља (Antić, 2014, стр. 349–371).

ме, а и много година касније, било је то равно светогрђу и отвореној јереси.

ЗАКЉУЧАК

Све у свему, у Клајновој студији партизанске неурозе дато је темељно, свестрано и обухватно теоријско тумачење клиничке слике, динамике и патогенезе једног новог облика неурозе, до тада неиспитаног – партизанске неурозе (Требјешанин, 1995, стр. 26). Али његова теоријски и методолошки узорна студија ратне неурозе надилази оквира научног и стручног дела. Она је и драгоцену расправу о људској природи у екстремним условима, са много ширим културолошким, антрополошким и хуманистичким значењем. Јер не смемо сметнути с ума Клајнове речи да дубинска анализа открива да су ратне неурозе „један вид побуне против околности које приморавају људе да ратују“ и да је потребно „лечење не само неуротичара него и друштва, и света у којем неуротичари живе“ (Клајн, 1995, стр. 17–18).

Управо због свих ових доприноса Хуга Клајна нашој социјалној психологији и социјалној патологији, као и због његове продорне и критичке мисли, он је значајан и актуелан теоретичар и истраживач и у нашем времену. У његовом делу и начину мишљења и данас ваља тражити инспирацију и путоказе за решавање наших властитих савремених социолошких и социопатолошких проблема.

ЛИТЕРАТУРА

- Вранић-Игњачевић, М. (2006). *Хуго Клајн: Лејенде деоградској универзитетској библиотеци*. Београд: Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“.
- Дворниковић, В. (1990, репринт издања из 1939). *Карактерологија Југословена*. Београд: Просвета.
- Клајн, Х. (1937/1961). О психоанализи. У: С. Фројд, *Психолошка слика свакодневне животности*. Нови Сад: Матица српска.
- Клајн, Х. (1939). *Васпитање са гледишта медицинске и социјалне психологије*. Београд: Геца Кон.
- Клајн, Х. (1955). *Ратна неуроза Југословена*. Београд: Војно-санитетски завод.
- Рајх, В. (1934). *Дијалектички материјализам и психоанализа*. Београд: Светлост.
- Требјешанин, Ж./Хуго Клајн (интервју са Клајном), (1974). Хуго Клајн и његово схватање психоанализе. *Психолошки билтен*, 1–2, 134.
- Требјешанин, Ж. (1995). Клајнова анализа ратне неурозе. У: Х. Клајн, *Ратна неуроза Југословена*. Београд: Терсит.

- Цвијић, Ј. (1987). *Балканско њолуосџрво*, књ. 2. Београд: САНУ, НИРО Књижевне новине, Завод за уџбенике и наставна средства.
- Antić, A. (2014). Heroes and Hysterics: 'Partisan Hysteria' and Communist State-building in Yugoslavia after 1945. *Social History of Medicine* (Oxford Journals), 27 (2), 349–371.
- Fromm, E. (1936/1980). *Autoritet i porodica*. Zagreb: Naprijed.
- Fromm, E. (1932/1989). O metodi i zadatku analitičke socijalne psihologije. U: *Kriza psihoanalize*. Zagreb–Beograd: Naprijed–Nolit.
- From, E. (1941/2016). *Bekstvo od slobode*. Beograd–Podgorica: Nova knjiga plus.
- Fromm, E. (1953). Individual and Social of Neurosis. In: C. Kluckohn and H. A. Murray (Eds), *Personality in Nature, Society and Culture*. New York: Alfred · A · Knopf.
- Jerotić, V. (1981). In memoriam – dr Hugo Klajn. *Psihijatrija danas*, 13 (4), 275–279.
- Klajn, P. (1989). *Simbol – Hugo Klajn. Razvoj psihoanalize u Srbiji*. Subotica: Pedagoška akademija.
- Kovačević, B. (1989). *Psihoanaliza i ljevica*. Zagreb: August Cesarec.
- Patologija, socijalna. (2007). U: A. Mimica, M. Bogdanović (prir.), *Sociološki rečnik*. Beograd: Zavod za udžbenike.
- Reich, W. (1933/1981). *Masovna psihologija fašizma*. Beograd: Mladost.
- Reich, W. (1988). O primeni psihoanalize u istraživanju istorije. *Видици: Лист за књижевност и културу*, 255/256, 11–19.

ŽARKO M. TREBJEŠANIN

FACULTY OF CONTEMPORARY ARTS – BELGRADE

SUMMARY

HUGO KLAJN – A PIONEER OF SOCIAL PATHOLOGY IN SERBIA

Many of the pioneers, founders, and early builders of social pathology in our country, as well as their contributions, are little known or almost unknown to the wider professional public today. One of these commendable pioneers is certainly our great scientist and cultural creator, Hugo Klajn, whose work in the field of social psychiatry (now sociology of mental disorders) is related to the first half of the twentieth century.

The paper is devoted to Klajn's study of partisan neurosis, which thoroughly and comprehensively interprets the clinical picture, dynamics, and pathogenesis of a new form of neurosis, until then unspecified. But his theoretical and methodological exemplary study

of war neurosis goes beyond the scope of scientific and professional work. It is also a precious discussion on human nature in extreme conditions, with a much wider cultural, anthropological, and humanistic meaning. Therefore, we should not forget that Klajn's in-depth analysis reveals that war neuroses are “a form of rebellion against circumstances that force people to fight” and that “it is necessary to treat not only neurotics, but also societies and the world in which neurotics live”.

Because of all these contributions of Hugo Klajn to our social psychology and social pathology, and because of his shrewdness and critical thought, he is a significant and actual theoretician and researcher of our time, as well. In his work and way of thinking, even today, we ought to seek inspiration and clues for solving our own contemporary sociological and sociopathological problems.

KEYWORDS: Hugo Klajn; psychoanalysis; social pathology; partisan neurosis.

Овај чланак је објављен и дистрибуира се под лиценцом Creative Commons Ауторство-Некомерцијално Међународна 4.0 (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).
This paper is published and distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial International 4.0 licence (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).